

gon. – Én csak egyről tudtam! Őt dicsérem reggel és este. A pontosan meghatározott szöveg szerint. Ha több Isten lenne, többféle szöveget hallanék a kórusban!

– Úgy látszik, szöveg csak egy van. Mindegyiket egyformán dicsérik angyalai. Gyere, kiveztünk a sikátorból az útkereszteződésig, hogy megtalálád a visszavezető ösvényt.

Az eltévedt angyal boldogan bölintott, és mind-

hárman füttyörészve elindultunk az útkereszteződés felé. A nap utolsó sugarai belopóztak a fejünk felett elmaradozó árkádok között, s menet közben az estélyi ruháját felöltő eget néztük gyönyörködve, amikor – mint vezényszóra – ijedten megtorpantunk. Meredek, magas, mohás kőfal zárta el az utat.

A sikátorunk zsákutca volt.

André Hajdu /

EGYÜLTÖMBEN

Születésnapi gondolatsor Hélinek

Elsőnek teredet látom. A hely maga változó, néha sötétes, mögötte sejtethető sarkok, néha meg erős villanykörték világítják, a mélysége mégis kong befelé. A középén szövőszék, rajta szigetahajó-hal vagy paprika-száj-barlang, jelezvén, hogy épp hol tartunk a lét időkoordinátáján. Akár 17 évesen a Budaörsi úton, akár 59 évesen itt, Anyukád mindig ott ül mellettünk, az életem már akkor is túl. A szőnyegek időnként felkerültek egy east-lansingi vagy beer-sébai falra, de a szövés terjed tovább, inkább befelé.

Ahhoz talán, hogy a Szék itt Jeruzsálemben álljon, vagy hogy a keretén milyen ábra legyen, nekem is közöm van, mint a dolgok egyfajta végrehajtójának. Hányszor kellett helyet változtatnom ahhoz, hogy ez a fix pont is kimozduljon tengelyéből – ugyanakkor engem is húz ez a vasmacska mint egy tudatból kitörülhetetlen pont – ehhez minden bukfcen után is visszatérhetek. Magam esetéről pedig a pók jut eszembe, amely azon tud tovább járni, amelyet pusztán a szája produkál. *Elsőnek* kimenő és elsőnek visszatérő, semmilyen helyen meg-nem-maradó, ugyanakkor háttérből figyelő. Rajtad kívül nemigen áttekinthető – vagy tintahal lenne? Mindenesetre mindig mozgásban látom, kifeszülve mint egy papírsárkányt vagy egy Scarlatti-szonátát.

E két erő mögött működik még egy harmadik is, amely mintha mindezt együtt tartaná, annak viszont se mozgásra, se térre nincs szüksége, mert egy központi kibernetikus agyhoz hasonlóan belülről alakít, pusztán szellemileg. Ez az erő később

önmagát emésztette föl állandó gyorsulással, amikor már semmiféle külső közeg nem állt ellen energiájának.

Eredetileg, az *őrskorunkban* még nem saját életét rögzítette ilyen magasra, hanem a mi alapanyagunkat gyúrta, messi távlatokat is előréalmodva: végül is az én *előőrs-utam* Párizsba is az ő ötlete volt, hogy aztán a projekciót követve villámgyorsan felkapaszkodjon mindahhoz, amit számára öntudatlanul is *kikapartam*. Ebből jöttek ki aztán az ő pályájához szükséges anyagok: *Daduék* „anarchista” vonala meg *Baal Shem Tov* előszele is *Gottfarstein* papáról.

Dehát mindketten kiküldöttjeinek tekintették magukat még itt, Jeruzsálemben is, addig, míg egy szép napon *ő is megjelent*, üres teleknek nyilvánítva a helyet, amelyet persze nekünk kellett volna bemelegíteni az *ő eszpresszóhoz szokott* alkatához. Mindezt annak idején az ostromot és védett házakat túlélte, a családok szétrobbanása miatt különlegesen egymásra utalt fiatalok Pestje szülte. Együttlétünk produktumai már magukban is hasonlítottak a később *happening* néven fémjelzett műfajhoz: *happening* volt az a vasárnap délután Virágárookban, ahol a szüleink egymás ivadékait vádolták a *Palesztnába kimenés* hirtelen támadt (és aztán hirtelen elillant) ötletéért. De az volt a felolvasó esték a téli *Köhelyen*, ahol a mi életviszautasító varázsköreinket pecézte ki a „*Vásott kölykökkel*”, vagy az én „*Holdhomlokú*” alkatomat hívta elő a sötétkamrában. Viszont a mi *happeningünk* volt őfelé a *gyertyás némajáték* a kiégett Esterházy-

palota romjaiban, az övé ismét az *őrizetlen milliók* az utcai ládákban, morális nevelésre fordítva a felkelés eufóriáját.

Ezekben a napokban találkoztunk mi ketten a Fészekben, ahol én közöltem a másnapi eltávozásomat, te meg dacosan azt, hogy belépsz a Pártba. Innen egy űrkorszak kezdődik: az én szabadésem a világ különböző helyein, miközben te otthon egy teljesen más Pesten váltál részesévé. Addig például nem volt se ivás, se szeretkezés – ennek a zsidó szüzességünknek lett vége akkorig, mindannyiunknál (nem minden önerőszak nélkül). Ezt a restanciát aztán a Fótakács hamar behozta, ehhez kellett a sok magyar (az izraeliták egymás közt szemérmesek maradtak). Talán ha természetesebben tudtál volna káromkodni, te is megtaláltad volna a helyed annak a nemzedéknek a permanens kiállításán, amely azóta is folyik. Ezt szötte akkoriban már a Miki mohón: Kondort, Szentjóbtyt, Altorjayt meg Pilinszkyt, meg sok más nagyívó öngyilkos angyalt – keresztényt kisé zsidóvá és viszont: a saját *Möbiuszának* törvényei szerint. Hogy miért is nem lettél végül része ennek az apoteózis előtti haláltáncnak, nehéz rálátni: úgy látszik, mégis a rajzoló *zárdai csodagyerek* tasztítása, meg a *légtalmi sógor* irgalmatlansága kerekedett felül, ez meg az öntudat útjára vezetett, az meg ide.

JEGYZETEK

Előrs után: Az, hogy elhagyom Magyarországot, nemcsak saját elhatározásom volt. Mikinek nagy szerepe volt benne, miként abban is, hogy ne Angliába, hanem Franciaországba menjek.

Őrskorunkban: nem sajtóhiba, hanem a közös őrsöt jelöli a 311. Vörösmarty-csapatban, amelynek mindhárman tagjai voltunk.

Daduék: David Nahmias, Párizsban élő barátom, akit Tuniszban ismertem meg. Nemcsak az én életemre volt nagy hatással ez a barátság, hanem Mikiére is: első megjelent írása nekik van szentelve (*Anarchisták Párizsban* [Magyar Műhely])

Baal Shem Tov: a haszidizmus megalapítója. Miki egyik írása: *A Baal Shem Tov homloka* (Magyar Műhely) azt jelzi, hogy Buberén keresztül megismerte a haszid világot.

Gottfarstein papa: Joseph Gottfarstein, Vilnóban született író, nagy ismerője a zsidó életnek és a judaizmusnak. Én rajta keresztül ismerkedtem meg a Talmud, Midrás irodalommal. Miki náluk lakott St. Marban, 1963-ban.

Palesztinába kimenés: 1950-ben, minden cionista múlt nélkül hirtelen elhatároztuk, hogy az együttmaradásnak (a baráti körre nőtt cserkészőrsé) feltételei legjobban egy izraeli kibucban vannak megadva. Emögött sokkal több bibliai (zsidó-keresztény) eszmény volt, mint a kibucélet ismerete. A kimenet nem sikerült, de a mag, a későbbiekből ítélve, megmaradt mindnyájunknál.

Kőhegyen: 1949-es teli tábor, Marabu őrs.

Vásott kölykök (Enfants terribles): Coc-teau ismert regénye, erotika-, halálvonzás- és incesztus-motívumokkal.

Holdhomlokú legény: Dallos Sándor *Magyar legendái*-nak egyike. Különös, narcisztikus motívumokkal telt, valószínűleg nem népi eredetű mese. Operát is kezdtem róla.

Gyertyás némajáték: 18 éves fejjel, nagy titokzatossággal meghívtuk egy „estélyre” a baráti kört, akiket aztán a teljesen romos Esterházy-palota egyik kiégett termében idéltlen némajátékkal és egy nagy táliban kimért borral fogadtunk, amelyet hasrafekve szalmaszállal szítottunk.

Őrizetlen milliók: a forradalom utolsó napjaiban (a november 4-ikei orosz támadás előtt) rábeszéltek a kissé húzódozó Írószövetség vezetőit, hogy bocsássanak rendelkezésünkre egy kocsit, amely naponta Pest öt-hat főbb pontján gyűjtőládát rak majd le. Ezeket őrizetlenül hagytuk egész nap, s csak éjszakára vittük be az Írószövetségbe. Az igazi cél nem a gyűjtés volt, hanem a pénzsovágás legyőzése, ezt a gondolatot Miki folytatta későbbi *happeningjeiben* is: pénz olcsóbb árusítása, szórása stb.

Möbiuszának: a híres Möbiusz-csomóban Miki a természetesen való túlmenés szimbólumát látta. Sok írásában utal is rá.

Zárdai csodagyerek: Hédi nagy gyermekkori megrázkódtatásainak egyike. Egy csodálatosan rajzoló kislány, aki mikor megtudta Hédi zsidó származását, hirtelen meggyűlölte.

Számomra pedig mintha maga a tudat érkezett volna ide egy *villámfényes februári éjszakán* taxival Jeruzsálembe, jelezvén a szabadesés-korszak végét. Ha tényleg ezt akartad, jó szemlőhegy ez itt: lenézni és átfogni mindent – szüntelenül és letagadás nélkül – inkább szüsziphoszi, mint prométheuszi vállalkozás, úgyhogy nem is igen megy össze komolyabb helyi kibontakozással. Mégis sokat merítettél innen: elsősorban józanságot – azt viszont olyan mértékben mérve tovább, hogy attól csak az nem gyógyult meg, aki maga méri. Mert persze a tudat ellenméreg – nem tudom, melyikünknek kellene ez ellen mérget keresni.

Talán nem is lett volna szabad leírni mindezt, márcsak babonából sem, hogy meg ne szűnjék... meg aztán akárhogy is mondjuk, kissé *irodalmivá válik*, feléli a mindennapi élet egyszerűbb igazságait.

Mégse lehet hagyni, hogy mindig a túlélők ne szóljsszám óvatosságáé legyen az utolsó szó – legyen hát inkább tévelygés, egyoldalúság, vagy akár ez az ál-levél is a Múltba és a Jövőbe, vállalva a pillanatot és a szeszélyt.

De ezt megint én választottam így pók-voltomnál fogva – a kongás törvényei mások, mert azok a csakis befelé növekedő felismerésé.

[Írtam 1991. április 18-án, Hédi 59. és Izrael állama 43. évfordulóján, reggel 8³⁰-tól 10-ig.]

Légtalmi sógor: Hédi apja nővérenek férje, aki az odamenekülő, éhező Apukát az ostrom alatt kiutasítva, halálának okozója lett.

Villámfényes februári éjszaka: 1970 telén érkezett Hédi Izraelbe, minden előzetes értesítés nélkül.

Együltömben: csak úgy tudtam mindezt megírni, hogy tudtam: nem szabad felkelnem, amíg be nem fejeztem.

Elsőnek úgy ültem le, hogy Hédi szövművészetéről írjak. Ami viszont kijött, inkább az, hogy minket miképpen is szötte a lét, meg mi egymást tovább. A három szóban forgó személy: Tarján Hédi, ez írás címzettje, magam és Erdély Miklós, akit nem ez írás hivatott bemutatni.

E két erő: a következő 3 paragrafus Erdély Miklós megidézése, saját életünkkel kapcsolatban.

Kikaparva: „Mint egy gáz, amely a föld lapos síkja felett vonul, de azonnal lecsapódik, ha valami barlang vonzza” (Miki)

Ő is megjelent: 1978 őszén, 10 napra.

Eszpresszóhoz szokott: „Hogy képzelitek, hogy ide a Messiás megjön, ahol még egy rendes kávéház sincs?”

Happening: Miki happeningjeiről sokat írtak. Lásd a *Magyar Műhely* neki szentelt számát.

Irodalmivá válik: ez a lenéző kifejezés nem igazságos: az irodalom csábítása nélkül nem is igen ír le semmit az ember, és ha nem írja le a gondolatait, legtöbbször végig se tudja gondolni őket.